

УДК 330.567.28:332

*Ревко А.М.,
к.е.н., асистент кафедри соціальної роботи,
Чернігівський національний технологічний університет*

ОЦІНКА ВПЛИВУ ВИТРАТ ДОМОГОСПОДАРСТВ НА ЯКІСНИЙ РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

Постановка проблеми. Людський потенціал є пріоритетною складовою ендogenous потенціалу, так як людина є першоджерелом ефективного функціонування як територіальних господарських систем, так і суспільства в цілому. Тому виникає об'єктивна потреба в дослідженні процесів якісного розвитку людського потенціалу регіону, оскільки він забезпечує формування ефективного використання та нарощення конкурентних переваг конкретного адміністративно-територіального утворення.

Вагоме значення у формуванні та розвитку людського потенціалу регіону мають доходи і витрати домогосподарств, оскільки вони забезпечують економічну основу відтворення сучасної людини, створюють передумови розвитку людського потенціалу, а також формують рівень життя населення на конкретній території.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед сучасних вітчизняних науковців теоретико-методологічними питаннями формування, відтворення та розвитку людського потенціалу як регіонів, так і країни в цілому займаються О. І. Амоша, В. П. Антонюк, М. П. Бутко, В. М. Геєць, Н. М. Деєва, Ж. В. Дерій, Т. А. Заяць, Е. М. Лібанова, О. В. Макарова, О. Ф. Новікова, В. В. Онікієнко, У. Я. Садова. Проблемам оплати праці населення регіонів України присвячені праці В. В. Близнюк, Ю. Л. Звягільського, А. М. Колот, І. М. Новак, М. П. Соколик, В. П. Удовиченко та ін. Проте актуальними залишаються проблеми визначення витрат домогосподарств, які впливають на розвиток якісного людського потенціалу.

Постановка завдання. Метою статті є визначення обсягів та структури витрат, необхідних для повноцінного відтворення людського потенціалу домогосподарств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Людський розвиток у цілому полягає в реалізації можливостей кожної людини сповна задіяти свої потенції та прагнення вести здорове, повноцінне та творче життя. Практична реалізація зазначених цілей здійснена за допомогою задіяння максимальних можливостей щодо задоволення матеріальних і духовних потреб людини. У першу чергу – це отримання якісної освіти, медичних послуг, охорона здоров'я та забезпечення гідного і безпечного рівня життя [1, с. 149].

На наше переконання, людський потенціал є локомотивним складником продуктивних сил регіону, оскільки він формується і реалізується за просторовими ознаками. Його слід розуміти як максимальні можливості соціуму, сформовані на відповідній території в результаті системних вкладень у розвиток його продуктивної життєдіяльності. З розвитком людського потенціалу розширюються потреби людини і зростають продуктивні сили, які існують для їх задоволення.

Згідно з концепцією національного багатства, розробленою Світовим банком, ВВП країн використовується на поточне споживання і нагромадження, причому значна частина споживчих витрат (поточні витрати сімей і держави на харчування, одяг, утримання житла, освіту, охорону здоров'я, культуру, дозвілля та інші потреби людей) спрямовується саме на відтворення людського потенціалу, тобто на нагромадження фізичного і духовного багатства країни.

Проте, далеко не всі споживчі витрати, котрі стосуються формування продуктивних здібностей людини, відносяться до процесів відтворення, оскільки значна їх частина забезпечує фізіологічне виживання людини [2, с. 70].

У структурі сукупних витрат домогосподарств України домінантою виступають витрати на продукти харчування та безалкогольні напої. У 2009 році цей показник склав 50,0% сукупних споживчих витрат населення, у 2011 році даний показник збільшився до 51,3%, а в 2013 році – до 55,6% [3, с. 129; 4, с. 129; 5, с. 137]. Для порівняння, на продукти харчування в США спрямовується 10 % сімейних бюджетів, країнах ЄС – 15 %, у Великобританії – 11,5 %, у Греції – 21,1 %, у Польщі – 30 %.

Отже, рівень витрат населення України має ірраціональну структуру та свідчить про низьку платоспроможність громадян, оскільки в середньому одне домогосподарство нині понад 50% сукупних витрат спрямовує на харчування. Натомість неспоживчі сукупні витрати, які є головним джерелом інвестицій у людський потенціал, складають лише близько десятої частини сукупних витрат. Така структура споживчих сукупних витрат не забезпечує нормальне відтворення людського потенціалу, оскільки вона не капіталізується [6, с. 174].

Внаслідок низької споживчої культури суспільства в цілому структура споживання викривлена в бік харчування за рахунок мінімізації непродовольчої складової, насамперед, соціально-культурної:

- надто високі витрати на товари продовольчої групи (відносні та подекуди абсолютні), до того ж, не підкріплені якісними характеристиками харчового раціону;
- обмеженість у споживанні непродовольчих товарів та послуг;
- практично повна відмова від послуг та товарів соціально-культурної сфери, натомість активне витрачання вільних коштів на розваги в кафе і ресторанах;
- обмежене інвестування в розвиток незалежно від рівня добробуту. Лише на вищу освіту питома вага витрат зростає відповідно до рівня добробуту домогосподарства;
- незначні заощадження та серйозні кредитні зобов'язання по товарах тривалого користування [7, с. 202].

Слід зазначити, що не всі поточні витрати населення, які йдуть на задоволення його основних потреб, формують якісний розвиток людського потенціалу. Такі витрати, в першу чергу, забезпечують існування людини і далеко не всі впливають на нарощування її якісних характеристик.

Перш за все необхідно обґрунтувати, які саме витрати на рівні домогосподарств слід розглядати як інвестиції в людський потенціал. На нашу думку, до витрат, пов'язаних із якісним розвитком людського потенціалу, слід віднести витрати на освіту, професійну підготовку, підтримку і зміцнення здоров'я, культурний розвиток та формування інших інтелектуальних рис усього населення.

Основним мірилом інвестиційного ресурсу населення, на наш погляд, є витрати домогосподарств, які спрямовані в будівництво, придбання товарів тривалого користування, а також заощадження. Саме останні є головним джерелом якісного розвитку людського потенціалу на рівні домогосподарств. Наявність у населення вільних коштів, які вони можуть спрямувати на заощадження в тій чи іншій формі (депозити в банках, придбання цінних паперів) або купівлю нерухомості є важливою характеристикою рівня добробуту в країні, оскільки робити заощадження або купувати нерухомість може собі дозволити лише та частина населення, яка задовольнила свої базові потреби.

З метою визначення обсягів та структури витрат, необхідних для повноцінного відтворення людського потенціалу домогосподарств, нами протягом 2014 року було проведено емпіричне дослідження.

У дослідженні взяли участь працівники різних сфер економічної діяльності Чернігівської області, зокрема: промисловості, торгівлі, транспорту та зв'язку, фінансової діяльності, освіти, охорони здоров'я, надання комунальних та індивідуальних послуг, сільського господарства, а також студентська молодь. Загальний обсяг респондентів склав 375 чол.

Основним методичним інструментом дослідження обсягів витрат домогосподарств Чернігівського регіону виступила розроблена нами анкета, яка включала такі 4 основні параметри (і, відповідно, блоків питань):

1. Розмір домогосподарства. Індикатором даного параметру є кількість осіб (разом із респондентом), які спільно проживають в одному житловому приміщенні, повністю або частково об'єднують та витрачають кошти.

Формування та розвиток людського потенціалу відбувається на рівні домогосподарств, оскільки здібності людини закладаються в сім'ї. Можливість родини розвивати потенціал кожного з членів сім'ї залежить, у перш чергу, від матеріального становища домогосподарства, від наявності в родині дітей віком до 23 років, які, як правило, перебувають на утриманні батьків, а також від обсягу самого домогосподарства.

Результати емпіричного дослідження показали, що майже у третини опитаних (34 % або 127 чол.) обсяг домогосподарства складає 3 особи, у 27 % – 4 особи, а у 21 % – 2 особи.

У більшості працівників усіх сфер економічної діяльності заробітна плата є домінуючим джерелом доходів (57% усіх опитаних). Як показали результати нашого дослідження, у сільському господарстві 86% респондентів зазначили, що основним джерелом доходів є заробітна плата, у промисловості – 84%, у сфері надання комунальних та індивідуальних послуг – 76%, в охороні здоров'я – 75%, в освіті – 57%, у сфері діяльності транспорту та зв'язку – 56%, у сфері фінансової діяльності – 36%, у молоді цей показник становить 33%. Однак у сфері торгівлі головним джерелом матеріальних доходів є заробітна плата і доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості (у 38% опитаних).

Результати опитування підтверджують, що заробітна плата виступає головною детермінантою відтворення людського потенціалу.

2. Структура витрат домогосподарства. Другий блок запитань мав з'ясувати, на які товари та послуги вистачає доходів родини респондента. Дозволялося вибрати декілька варіантів відповідей.

За результатами дослідження 21 % опитаних (або 78 чол.) зазначили, що доходів їхньої родини вистачає на харчування, одяг та взуття, житлово-комунальні послуги, ліки та медичні послуги; 18 % (або 69 чол.) респондентів зазначили, що їхніх доходів вистачає на харчування, одяг та взуття, житлово-комунальні послуги; 16 % (60 чол.) працівників різних сфер економічної діяльності стверджують, що доходів їхніх родини вистачає лише на харчування та житлово-комунальні послуги.

Отже, можна стверджувати, що існуючий рівень заробітної плати як головного джерела доходів домогосподарств більшості працівників Чернігівського регіону не забезпечує навіть просте відтворення робочої сили.

3. У третьому блоці питань анкети було запропоновано зазначити обсяг витрат, необхідний респонденту та його родині для розширеного відтворення потенціалу. До витрат на розширене відтворення людини відносяться поточні витрати сімей на харчування, одяг, утримання житла, а також на освіту, культуру та охорону здоров'я.

Індикаторами даного параметру є:

– обсяги витрат, які необхідні родині респондента для задоволення відповідних потреб (ремонт житла, придбання товарів тривалого користування, для оплати освітніх послуг, відпочинку та туризму) на рік;

– обсяги витрат, які необхідні родині респондента для задоволення відповідних потреб (на харчування, на одяг та взуття, для оплати житлово-комунальних послуг, для оплати ліків та медичних послуг, для відвідання театрів, музеїв, концертів, спортивних секцій, для оплати транспортних послуг та для оплати послуг зв'язку) на місяць.

Емпіричне дослідження дозволило виявити найбільш значимі, на думку респондентів, витрати для відтворення людського потенціалу. Максимальну суму коштів на рік (понад 10 000 грн.) майже третина (30 % або 111 чол.) опитаних бажає витратити на ремонт житлової площі та придбання меблів. На місяць найбільшу суму коштів (понад 3000 грн.) на харчування бажає направляти 38 % (або 142 чол.) респондентів, серед яких найбільшу частку складають працівники діяльності транспорту та зв'язку (27%), сільського господарства (16%), торгівлі (12%).

У проведеному нами дослідженні також було виявлено, що більшість опитаних (31 % або 115 осіб) для придбання товарів тривалого користування (пральної машини, телевізора, холодильника та ін.), які, на наше переконання, є основним мірилом інвестиційного ресурсу населення, потребують на рік одну із запропонованих мінімальних сум коштів (від 2001 до 4000 грн.).

Важливо відмітити, що лише 17 % (64 чол.) респондентів бажають направляти максимально можливу суму витрат для оплати освітніх послуг і більше половини опитаних (57 % або 214 осіб) вважають, що вони не потребують значної суми коштів для оплати освітніх послуг або взагалі не планують навчатись.

На відвідання театрів, музеїв, концертів, спортивних секцій 46 % опитаних вважають за достатнє витратити на родину щомісяця лише до 200 грн. З них 18% - працівники транспортної сфери; 16 % – працівники фінансової сфери та сільського господарства. Однак 30% опитаних освітян на зазначене направлення бажають витратити максимально зазначену в анкеті суму коштів (понад 400 грн. на місяць).

Той факт, що більша частина опитаних розуміє під витратами на повноцінне відтворення людського потенціалу перш за все витрати на харчування, одяг та взуття і майже не надають ніякого значення таким важливим напрямкам, як витрати для оплати освітніх послуг, на відвідання театрів, музеїв, концертів, спортивних секцій, для оплати медичних послуг говорить про те, що значна частина населення має викривлене уявлення про людський потенціал і можливості та шляхи його якісного розвитку.

Думку більшості респондентів, що детермінантою людського розвитку є не стільки задоволення культурних потреб, скільки фізіологічних, ми вважаємо хибною. На наше переконання, інвестиціями в людський потенціал слід вважати витрати на підтримку та зміцнення здоров'я, отримання якісної освіти, професійної підготовки, поліпшення рівня культури, оскільки освіта робить людей більш продуктивними, а охорона здоров'я зберігає інвестиції в освіту і дає можливість відтворювати людський потенціал.

4. Метою останнього блоку запитань анкети про суб'єктивний економічний статус родини було здійснення самооцінки респондентами матеріального добробуту своєї родини. Індикаторами даного параметру були: 1) суб'єктивна оцінка ступеня задоволення споживчих інтересів, для визначення яких використовувалось питання: «В якій мірі матеріальні доходи Вашої родини задовольняють її потреби?». У дослідженні пропонувалось сім варіантів відповідей; 2) оцінка рівня матеріального добробуту сім'ї в теперішній час, для визначення якого було запропоновано питання: «Дайте оцінку матеріальному рівню Вашої сім'ї в теперішній час». Відповідь на це питання могла бути оцінена за 7-бальною цифровою шкалою від «Дуже низький» (1 бал) до «Дуже високий» (7 балів); 3) бажаний розмір щомісячного доходу, який хотів би мати респондент у теперішній час та якого б вистачало для розширеного відтворення його потенціалу.

Слід відмітити, що суб'єктивна оцінка ступеня задоволення споживчих інтересів працівників різних сфер економічної діяльності мала нерівномірну структуру. Більшість респондентів (20 % або 76 чол.) вважають, що матеріальні доходи їхніх родини приблизно наполовину задовольняють їхні потреби і лише у 2 % опитаних наявні матеріальні доходи повністю задовольняють їхні потреби. Повністю не задовольняють потреби матеріальні доходи у 18 % опитаних, з них 28 % – це працівники такої сфери економічної діяльності, як діяльність транспорту та зв'язку, 19 % – сільське господарство, 12 % – промисловість, 10 % – сфера надання комунальних та індивідуальних послуг, а також освітяни.

Ще одним емпіричним доказом невідповідності розміру доходів домогосподарств їхнім потребам є те, що 35 % (або 130 чол.) опитаних матеріальний рівень своєї сім'ї оцінюють «скоріше низький, ніж високий» (3 бали).

У цілому, 23 % (88 чол.) респондентів визначили рівень матеріального добробуту своєї родини в теперішній час як «низький» (2 бали). Результати, представлені у табл. 1, свідчать, що у вибірці домінують респонденти, які мають невисокий рівень майнового (або економічного) статусу.

На основі визначення прогнозованого розміру щомісячного доходу, який би забезпечував розширене відтворення людського потенціалу, здійснювалась оцінка необхідної для цих цілей величини заробітної плати.

Таблиця 1

Рівень матеріального добробуту працівників різних сфер економічної діяльності Чернігівської області (від 1 – «Дуже низький» до 7 – «Дуже високий»), %

	освіта	охорона здоров'я	торгівля	надання комунальних та інших послуг	діяльність транспорту та зв'язку	фінансова діяльність	промисловість	сільське господарство
1 – «дуже низький»	5	10	8	11	18	0	0	20
2 – «низький»	16	55	10	16	31	0	47	30
3 – «скоріше низький, ніж високий»	51	35	26	63	36	31	31	25
4 – «середній»	24	0	33	10	12	44	19	23
5 – «скоріше високий, ніж низький»	4	0	13	0	3	17	3	2
6 – «високий»	0	0	10	0	0	8	0	0
7 – «дуже високий»	0	0	0	0	0	0	0	0

Джерело : розроблено автором

Було виявлено, що 34 % (або 128 чол.) респондентів вважають, що щомісячний дохід розміром до 5000 грн. забезпечить їх повноцінне відтворення потенціалу, з них 80 % працівників такої сфери економічної діяльності, як охорона здоров'я (табл. 2).

Таблиця 2

Розподіл рівня бажаного щомісячного доходу респондентів, необхідного для повноцінного відтворення потенціалу

	Всього опитаних, %	У тому числі в сферах економічної діяльності, %							
		освіта	охорона здоров'я	торгівля	надання комунальних та інших послуг	діяльність транспорту та зв'язку	фінансова діяльність	промисловість	сільське господарство
до 5 тис. грн.	34	30	80	10	47	26	75	9	27
від 6 до 10 тис. грн.	50	54	20	44	47	66	25	56	53
від 11 до 15 тис. грн.	9	11	-	26	-	4	-	16	16
понад 15 тис. грн.	7	5	-	20	6	4	-	19	4

Джерело : розроблено автором

Слід відмітити, що для повноцінного відтворення свого потенціалу більшість опитаних (50 % або 187 чол.) бажають отримувати заробітну плату щомісяця у розмірі до 10000 грн., з них найбільшу питому вагу складають працівники діяльності транспорту та зв'язку (66%), промисловості (56%), освітні (54%) та сільського господарства (53%).

Професор Звягільський Ю. Л. у своєму дослідженні довів, що заробіток кожного працюючого члена сім'ї у Донецькому регіоні, необхідний для забезпечення розширеного відтворення, повинен становити 11419,48 грн./міс.

Рівень вартості робочої сили й відповідна йому заробітна плата значно перевищують рівень зарплат, що склався в українській економіці. Зокрема, у I півріччі 2013 року він був в 3,6 рази вище середньомісячної заробітної плати (3181 грн.). При цьому даний рівень не такий високий, як здається на перший погляд (1429 дол. за курсом НБУ станом на I півріччя 2013 року). Він усього в 2 рази перевищує середній рівень в Росії і зовсім не на багато – у наших найближчих сусідів (Болгарії, Румунії та Польщі) [8, с. 83-84].

Таким чином, на основі даних соціологічного опитування можна стверджувати, що існуючого рівня заробітної плати працівників різних сфер економічної діяльності як основного джерела доходів домогосподарств Чернігівського регіону не вистачає не тільки на розвиток потенціалу працівника, а навіть на елементарні засоби існування.

Висновки з проведеного дослідження. Дослідження структури сукупних витрат домогосподарств України дає підстави для висновку про обмежені фінансові можливості домогосподарств та наявність викривленого уявлення населення про людський потенціал і можливості та шляхи його якісного розвитку.

Збільшення інвестицій у людський потенціал можливе шляхом суттєвого підвищення рівня доходів населення, стимулювання витрат домогосподарств на освіту, охорону здоров'я, соціальний та культурний розвиток.

До того ж, сучасний стан людського потенціалу потребує розробки Концепції збереження людського потенціалу регіону, головною ідеєю якої має бути визнання якісного розвитку людського потенціалу в програмних документах як основного ресурсу сталого розвитку регіону та держави.

Бібліографічний список

1. Butko M. Wages as a determinant of human reproduction / M. Butko, A. Revko // Zeszyty naukowe Podkarpacka Szkoła Wyższa im. bł. ks. Władysława Findysza w Jaśle. – 2013. – Zeszyt 10. – pp. 148-157.
2. Антонюк В.П. Формування та використання людського капіталу в Україні: соціально-економічна оцінка та забезпечення розвитку : [монографія] / В.П. Антонюк. – Донецьк : НАН України, Інститут економіки промисловості, 2007. – 348 с.
3. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2010 році : [статистичний збірник]. – К. : Державна служба статистики України, 2011. – Ч. 1. – 368 с.
4. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2011 році : [статистичний збірник]. – К. : Державна служба статистики України, 2012. – Ч.1. – 368 с.
5. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2013 році : [статистичний збірник]. – К. : Державна служба статистики України, 2014. – Ч. 1. – 380 с.

6. Ревко А.М. Заробітна плата як інвестиційний ресурс розвитку людського потенціалу регіонів / А.М. Ревко // Наука молода : [зб. наук. пр. Терноп. нац. екон. ун-ту]. – Т. : Економічна думка, 2013. – № 20. – С. 168-176.

7. Людський розвиток в Україні: соціальні та демографічні чинники модернізації національної економіки : [колективна монографія] / [Лібанова Е.М., Макарова О.В., Курило І.О. та ін. ; за ред. Е.М. Лібанової]. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2012. – 320 с.

8. Звягильский Е.Л. Уровень заработной платы – индикатор эффективности программы экономических реформ / Е.Л. Звягильский // Экономика Украины. – 2013. – № 9 (614). – С. 73-84.

References

1. Butko, M. and Revko, A. (2013), "Wages as a determinant of human reproduction", *Zeszyty naukowe Podkarpacka Szkoła Wyższa im. bł. ks. Władysława Findysza w Jaśle*, no. 10, pp. 148-157.

2. Antoniuk, V.P. (2007), *Formuvannia ta vykorystannia liudskoho kapitalu v Ukraini: sotsialno-ekonomichna otsinka ta zabezpechennia rozvytku* [The formation and use of human capital in Ukraine: the socio-economic assessment and provision of development], monograph, Instytut ekonomiky promyslovosti, NAN Ukrainy, Donetsk, 348 p.

3. *Vytraty i resursy domohospodarstv Ukrainy u 2010 rotsi* [Costs and resources of households in Ukraine in 2010], (2011), statystychnyi zbirnyk, Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, Kyiv, Ukraine, part 1, 368 p.

4. *Vytraty i resursy domohospodarstv Ukrainy u 2011 rotsi* [Costs and resources of households in Ukraine in 2011], (2012), statystychnyi zbirnyk, Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, Kyiv, Ukraine, part 1, 368 p.

5. *Vytraty i resursy domohospodarstv Ukrainy u 2013 rotsi* [Costs and resources of households in Ukraine in 2013], (2014), statystychnyi zbirnyk, Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, Kyiv, Ukraine, part 1, 380 p.

6. Revko, A.M. (2013), "Wages as investment resource of human development regions", *Nauka moloda : zb. nauk. pr. Ternop. nats. ekon. un-tu*, Ekonomichna dumka, Ternopil, no. 20, pp. 168-176.

7. Libanova, E.M., Makarova, O.V., Kurylo, I.O. et al. (2012), *Liudskiy rozvytok v Ukraini: sotsialni ta demohrafichni chynnyky modernizatsii natsionalnoi ekonomiky* [Human development in Ukraine: social and demographic factors modernization of the national economy], monograph, In-t demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen im. M.V. Ptukhy NAN Ukrainy, Kyiv, 320p.

8. Zviagilskiy, E.L. (2013), "Wage levels – an indicator of the efficiency of the economic reform program", *Ekonomika Ukrainy*, no.9 (614), pp. 73-84.

Ревко А.М. ОЦІНКА ВПЛИВУ ВИТРАТ ДОМОГОСПОДАРСТВ НА ЯКІСНИЙ РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

Мета – визначення обсягів та структури витрат, необхідних для повноцінного відтворення людського потенціалу домогосподарств.

Методика дослідження. В процесі дослідження використовувались загальнонаукові і спеціальні методи економічних досліджень, а саме: сценарний метод – для визначення обсягів та структури витрат, необхідних для повноцінного відтворення людського потенціалу працівників різних сфер економічної діяльності; прогнозування – для визначення прогнозованого розміру середньомісячної заробітної плати, який би забезпечував розширене відтворення людського потенціалу та інші.

Результати. Соціологічне дослідження підтвердило наукову гіпотезу, що саме реальну оплату праці більшість працюючих у різних сферах економічної діяльності вважають інвестиційним ресурсом розвитку продуктивних сил регіону. Збільшення інвестицій у людський потенціал можливе шляхом суттєвого підвищення рівня доходів населення, стимулювання витрат домогосподарств на освіту, охорону здоров'я, соціальний та культурний розвиток.

Наукова новизна. Досліджено вплив витрат домогосподарств на якісне удосконалення людського потенціалу як визначального чинника соціально-економічного розвитку держави та її регіонів. Встановлено, що основним мірилом інвестиційного ресурсу населення є витрати домогосподарств, які спрямовані в будівництво, придбання товарів тривалого користування, а також заощадження. Саме останні є головним джерелом якісного розвитку людського потенціалу на рівні домогосподарств.

Практична значущість. Одержані результати дослідження можуть бути використані при прогнозуванні та програмуванні стратегії розвитку регіонів, реалізації окремих соціально-економічних проектів.

Ключові слова: витрати, людський потенціал, домогосподарство, якісний розвиток людського потенціалу, заробітна плата.

Revko A.N. ASSESSMENT OF THE INFLUENCE HOUSEHOLD EXPENDITURE ON DEVELOPMENT OF QUALITY OF THE HUMAN POTENTIAL OF REGION

Purpose – determination of the volume and structure of expenditures needs for complete reproduction of the human potential households.

Methodology of research. During research have been used scientific and special methods of economic research, such as: the scenario method – to determine of the volume and structure of the expenditures needs for complete reproduction of the human potential of workers in different spheres of economic activity; forecasting – for determining the size of the average wage, which would provide the expanded reproduction of human potential and others.

Findings. Sociological research has confirmed the scientific hypothesis that most workers in different spheres of economic activity consider the real wage as an investment resource for the development of the productive forces of the region. Increase investment in human potential is possible by a significant rise the level of incomes, stimulate household expenditures on education, health, social and cultural development.

Originality. The impact of expenditure of the household on the qualitative improvement of human potential as a determining factor social and economic development of the state and its regions examines. It was found that the basic criterion of investment resources of the population are household expenditures, which are aimed on building, purchase of durable goods, as well as savings. Exactly the latest is the main source of development of the qualitative human potential at the household level.

Practical value. The results of research can be used at forecasting and programming strategy of the regional development, realization of separate socio-economic projects.

Key words: expenditures, human potential, household, qualitative development of human potential, wages.

Ревко А.Н. ОЦЕНКА ВЛИЯНИЯ РАСХОДОВ ДОМОХОЗЯЙСТВ НА КАЧЕСТВЕННОЕ РАЗВИТИЕ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА РЕГИОНА

Цель – определение объемов и структуры расходов, необходимых для полноценного воспроизводства человеческого потенциала домохозяйств.

Методика исследования. В процессе исследования использовались общенаучные и специальные методы экономических исследований, а именно: сценарный метод – для определения объемов и структуры расходов, необходимых для полноценного воспроизводства человеческого потенциала работников различных сфер экономической деятельности; прогнозирования – для определения прогнозируемого размера среднемесячной заработной платы, который бы обеспечивал расширенное воспроизводство человеческого потенциала и другие.

Результаты. Социологическое исследование подтвердило научную гипотезу, что именно реальную оплату труда большинство работающих в различных сферах экономической деятельности считают инвестиционным ресурсом развития производительных сил региона. Увеличение инвестиций в человеческий потенциал возможно путем существенного повышения уровня доходов населения, стимулирование расходов домохозяйств на образование, здравоохранение, социальное и культурное развитие.

Научная новизна. Исследовано влияние расходов домохозяйств на качественное усовершенствование человеческого потенциала как определяющего фактора социально-экономического развития государства и его регионов. Установлено, что основным мерилом инвестиционного ресурса населения являются расходы домохозяйств, которые направлены в строительство, приобретение товаров длительного пользования, а также сбережения. Именно последние являются главным источником качественного развития человеческого потенциала на уровне домохозяйств.

Практическая значимость. Полученные результаты исследования могут быть использованы при прогнозировании и программировании стратегии развития регионов, реализации отдельных социально-экономических проектов.

Ключевые слова: расходы, человеческий потенциал, домохозяйство, качественное развитие человеческого потенциала, заработная плата.